

Зважаючи на все вищевикладене, для віруючих українців і богословів різних релігій і конфесій є важливим повернення до богословського дискурсу ствердження релігійної цінності Свободи та поваги до свободи світогляду і віросповідання.

10. Гнат МЕРЄНКОВ. Діалог як форма захисту релігійної свободи

Значення діалогу — як міжконфесійного, так і між релігійними спільнотами, з одного боку, та урядами або громадськістю з іншого — важко переоцінити. Недооцінити ж значно легше, враховуючи, що не завжди такий діалог призводить до швидких та видимих результатів. Тим більш, що механізми, що роблять діалог однією з форм укріплення релігійної свободи, не завжди лежать на поверхні.

На нашу ж думку, діалог, незалежно від швидкості його результатів, навіть якщо він має локальні завдання, неодмінно пов'язаний з глобальною цінністю релігійної свободи та впливає на її зміцнення. Так, можна погодитися з сучасним автором афоризмів В. Синявським в тому, що «абсурд — безглуздий діалог правди з нерозумінням». Але чи так вже безглуздо свідчити про правду навіть у тих випадках, коли нас чекає нерозуміння? У Євангеліях є багато прикладів, коли слова Ісуса Христа не переконували його сучасників-опонентів, але водночас вони надихнули багатьох його послідовників на захист вічних цінностей, даних Богом прав і свобод, що мало свої наслідки протягом всієї історії.

Серед цих свобод однією із найважливіших є релігійна. «Апостоли розповсюджували Євангеліє духовними методами й засуджували застосування плотської зброї. Триста років церква наслідувала їх приклад, і виступала за свободу совісті», — наголошує німецько-американський протестантський історик церкви і богослов Філіп Шафф [История христианской церкви. Том VII. Современное христианство. Реформация в Германии. - С. 41]. Говорячи ж про Реформацію, Філіп Шафф підкреслює, що саме священство всіх християн, якого стали дотримуватися протестанти за зразком апостольської церкви, є джерелом релігійної та громадянської свободи, яка процвітає в більшості протестантських країн. «Релігійна свобода породжує свободу громадянську. Загальне священство християн законним чином проголошує їх загальну царську незалежно від того, живуть вони в монархії чи в республіці» [Там само.- С. 23].

Отже, і сам принцип діалогу є суто євангельським, він впливає з рівності людей перед Богом та з рівності вірян перед Христом — на відміну від елітарної ієрархії, яка вдається до монологу й потребує лише пасивного послуху.

У сучасному ж світі відстоювання релігійної свободи через діалог набуває особливої актуальності, виходячи з тих викликів, з якими стикаються релігійні спільноти і, зокрема, християни. Так, на зустрічі з представниками Асоціації журналістів, видавців і мовців «Новомедіа» в Києві в лютому 2016 року керівник відділу релігійної свободи організації Mission Eurasia, правозахисник і публіцист Влад Кусакін (Чикаго, штат Іллінойс) наголосив: «Ми довго шукали механізм зміцнення релігійної свободи. Є два підходи до цього питання. Один зветься «**shame and blame**» («ганьбити і звинувачувати»), другий — «**engagement**» (діалог)» [Тут і далі — цитується за публікацією Валентина Озерова на порталі Credo.Ru. ИНТЕРВЬЮ: Американский правозащитник-протестант Влад Кусакин о христианской мотивации защиты гонимых и ситуации в Казахстане. Часть первая. О диалоге как форме защиты религиозной свободы, примирении после войны в Украине и роли РПЦ МП. Часть вторая].

Перший підхід, за словами правозахисника, використовувався після вступу в силу Всесвітньої Декларації Прав Людини, після ряду міжнародних угод, в тому числі й Гельсінських угод 1975 року. Допоки працювали міжнародні договори, порушення прав людини, в тому числі й права на свободу віросповідання, каралося певними санкціями проти тієї країни, яка їх порушувала. Не був винятком навіть СРСР, який приховував факти таких порушень саме через можливість подібних санкцій.

«Після 11 вересня 2001 року ситуація змінилася, — каже В. Кусакін. — Тому що Сполучені Штати, які завжди гарантували виконання цих договорів, самі були поставлені в

ситуацію, коли змушені були порушити відповідні позиції. У тому числі і в релігійній свободі, коли був прийнятий “Патріотичний акт”... Внаслідок цього сьогодні практично неможливо говорити з країною про порушення нею прав віруючих, тому що кожна країна робить це під прикриттям боротьби з тероризмом».

Відтак в наш час концепція «shame and blame» втрачає дієвість і відходить на другий план. За словами В.Кусакіна, правозахисники, які сьогодні аналізують свою діяльність і шукають ефективних методів, схиляються до діалогової форми роботи зі зміцнення релігійної свободи.

Ефективність методу діалогу на пострадянському просторі прагне довести АРОК — Асоціація релігійних об'єднань Казахстану. Так, ситуація з релігійною свободою в цій країні залишається дуже непростю (ми пам'ятаємо про засудженого на 7 років адвентиста, про обшуки в церкві «Нове життя» та ін.), але принаймні фонди, засновані в Казахстані за допомогою сумнозвісного російського «сектознавця» Олександра Дворкіна, які в ЗМІ нагнітали ненависть до тих, хто, на їхню думку, належав до «тоталітарних сект», відступилися від євангельських церков саме завдяки діалогу з державою.

Створення діалогу, налагодження відносин стає якщо й не настільки ефективною, як нам би хотілося, формою захисту релігійної свободи, проте в багатьох випадках це єдина можливість щось зрушити з місця. Українці мають чудові прикладі діалогових майданчиків (зокрема, ВРЦіРО), але вони зазнали й розчарувань від результатів тих діалогів, які проводилися за участю представників церков чи релігійних організацій.

Два роки тому, у квітні 2014 року в Єрусалимі пройшла зустріч протестантських лідерів України і Росії, метою якої було подолати те роз'єднання між християнами, яке вже гостро відчувалося на підставі ставлення до українських подій. Тоді розчарованими у результатах діалогу були обидві сторони через абсолютно різні підходи до аналізу обговорюваних явищ [Див. Лункін Роман. «Российские протестанты и Украина: испытание патриотизмом»]. Протестантський експерт, доктор філософських наук Михайло Черенков виніс вердикт: «Діалог неможливий... Зрозуміло, що це ніякий не діалог» [“После Майдана началась новая эпоха для церкви”. Інтерв'ю с Михаилом Черенковым. Портал “Христианский мегаполис”, 08/04/2014].

Трохи кращою виявилася ситуація на зустрічі українських та російських релігійних лідерів в Осло за посередництва Норвезького Біблійного товариства, яка відбулась з 9 -11 вересня того ж року. Виконавчий директор ІРС Максим Васін цитував одного з українських делегатів: “Цей результат більше, ніж ми очікували, але менше того, чого потрібно було досягти духовним лідерам обох країн заради миру”. [«Встреча религиозных лидеров в Осло: диалог вместо пропаганды». Блог Максима Васіна. 2014/10/916].

Хоча першочерговим завданням подібних зустрічей є пошук порозуміння в міжнародному церковному братстві, одним з центральних питань є свобода совісті (достатньо згадати масштаби переслідувань за релігійною ознакою на Донбасі). Але чи можливе взагалі в такій ситуації порозуміння й примирення, коли сторони не отримують адекватної інформації про те, що відбувається по той чи інший бік конфлікту, або й навіть не зацікавлені в цьому?

Досвід організації Mission Eurasia з проведення діалогів, який вона має в Центральній Азії, надихнув її до створення миротворчого проекту в Україні, в межах якого відбувався б діалог, принаймні, між російськими та українськими євангельськими християнами. Ідея виникла в червні 2014 року, коли Mission Eurasia зібрала євангельських лідерів у Стамбулі.

Влад Кусакін зазначає: «Ми поставили собі за мету створити такий проект на рівні євангельського співтовариства. З надією, що він переросте в більш широкомасштабний проект. Ми створюємо майданчик, де могли б зустрітися ті євангельські лідери, які в якийсь момент відмовилися спілкуватися один з одним».

Як повідомляв сайт «Новости христианского мира» (НХМ) у лютому 2016 року «дванадцять лідерів християнських громад з багатьох регіонів Росії, а так само й 16 лідерів з різних областей України приїхали в Слов'янськ (Східна Україна) для зустрічі, спілкування та спільного проходження миротворчого семінару. На семінарі також були присутні

представник Асоціації Релігійних Об'єднань Казахстану і представник УПЦ МП» [«Лидеры из России и Украины провели семинар в Славянске». НХМ, 23 фев. 2016].

Цей семінар був п'ятим з миротворчої серії, розпочатої в червні 2014 року Mission Eurasia і її глобальними партнерами, і розрахованої мінімум на п'ять років.

Одна з суттєвих особливостей цієї зустрічі була в тому, що її учасники не тільки досліджували миротворчі принципи в теорії, але й взяли участь у гуманітарному служінні тим, хто проживає на лінії фронту. Росіяни разом з українцями роздавали хліб прямо на вулицях постраждалих населених пунктів. Як зазначає НХМ, при цьому «багато міфів і сформовані через пропаганду стереотипи про поточний конфлікт були зруйновані. Були намічені шляхи спільної роботи щодо примирення, відновлення взаємин і гуманітарного служіння в найбільш постраждалих районах України».

Як каже сам Влад Кусакін, «ідея була пов'язана з моїм особистим переконанням, що, побувавши там, людина вже не зможе оцінювати ситуацію так, як вона її сприймала раніше... У 2015 році ми привезли до Слов'янська перших людей з Росії. Після семінару їздили разом з волонтерськими групами в міста Мар'їнку та Красногорівку Донецької області, в інші поселення. Один російський брат зустрівся з тими служителями, які організують там церкви. Каже: "Я пастор більше двадцяти років, але я вперше в житті зустрів "божевільних заради Христа"».

Для росіян це було дуже глибоке емоційне потрясіння — побачити ситуацію як вона є насправді, почути людей, які там живуть, почути своїх українських братів по вірі. За задумом організаторів, семінар, який відкриває інструменти миротворчості та відновлення взаємин, повинен закріпити те емоційне потрясіння, яке вже є в його учасників. Принципи миротворчості учасники можуть потім застосовувати у своїх громадах, до яких вони потім повертаються, як росіяни, так і українці, а також лідери з Середньої Азії.

Порівнювати результати цих діалогів і тих, що проводилися між лідерами українських та російських церков у 2014 році в Єрусалимі та Осло треба, враховуючи одну обставину: у діалогах на майданчиках, організованих Mission Eurasia, більшість учасників з Росії є служителями, лідерами, але не найвищим церковним керівництвом. Бо зрозуміло, що керівникам великих церковних об'єднань, які є медійними особами й контактують з державними структурами, набагато важче висловити якусь думку, якщо вона буде відрізнятися від того, що від них очікують. Проте, діалог з лідерами порівняно невеликих громад теж має сенс. Адже пошук правди, а з нею і релігійної свободи не завжди «спускається» згори, а може бути й низовою ініціативою. В історії протестантизму так і було: коли деякою мірою вичерпала себе Реформація згори, тобто, підтримана лідерами держав, почалася Реформація знизу, від простих громадян.

Сам Влад Кусакін, говорячи про результати діалогів миротворчої серії Mission Eurasia в Україні, схильний до реалістичної оцінки (порівняно невеликий масштаб), але в той же час позитивної, яка впливає з обіцянки, даної Богом пророку Єремії: «як здобудеш дорогоцінне з нікчемного, будеш як уста Мої» (Єр.15: 19). «Організований нами діалог — це і є процес вилучення дорогоцінного з нікчемного. Це процес реальної зміни мислення учасників зустрічей», — підсумовує правозахисник.

На нашу думку, ініціатива Mission Eurasia, а також ті особливості, які пов'язані з безпосередньою участю обох сторін в гуманітарному служінні нужденним, може бути гарним прикладом для будь-якої організації, будь-якої церкви, яка застосовує принцип діалогу для порозуміння, в намаганні зупинити збройний конфлікт, а також для захисту релігійної свободи. Українські християни можуть дати напрям у своєму суспільстві для розвитку цієї думки й показати, на яких засадах це ґрунтується.

11. Лариса МОЙСЕЄНКО. Діалог культур як фактор розвитку цивілізацій

Перспективи ведення культурного діалогу завжди вважалися досягненням цивілізації. Оскільки на початку розвитку людства міжплем'яне спілкування відбувалося за принципом родоплем'яного ізоляціонізму, що відіграв вирішальну роль у становленні первісного